

24.4.1960

"Jag reser tillbaka till Afrika för att söka öppna vägen för affärer och kristendom", utträdde pastor David Livingstone inför Cambridges universitet år 1857: "Ni måste fortsätta det verk som jag påbörjat." Några årtionden senare såg det ut som om denna brittiska mission, åtminstone vad angick Sydafrika och affärerna, närmade sig sin fullbordan. De små boerrepublikerna Oranjeristaten och Transvaal, som bildades genom utvandring från Kapkolonin, var nästan helt inringade av brittiska besittningar. I söder Kapkolonin, i öster Natal, i väster Bechuanaland, i norr Rhodesia; endast i nordöst gränsade Transvaal till ett icke engelskt land, det portugisiska Mocambique. I början av 1890-talet var denna konstellation färdig. Expansionen i öster och norr hade till stor del organiserats privat, genom Sydafrikanska bolaget, som av den engelska regeringen erhållit stora befogenheter; samspelet och konflikterna mellan regeringarna och kapitalisterna präglar hela detta skede av sydafrikansk politik.

Vid samma tid koncentrerades maktkampen till Transvaal, närmare bestämt till städerna Pretoria och Johannesburg. England hade 1881 erkänt Transvaals självständighet, med den reservationen att republi-

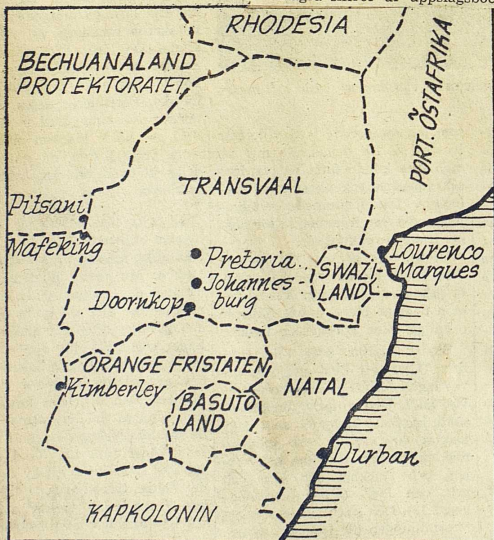
IMPERIALISM

Sanningen om Jamesons raid

Av Herbert Tingsten

land och Transvaal. Boerna fortsatte att leva sitt traditionella liv som storbönder med infödda arbetare i en ställning mellan stutare och slavar. Guldfyndet lockade dem inte; gruvorna ägdes och bearbetades av utlänningar (utlanders). Den republikanska styrelsen nöjde sig med att beskatta de väldiga gruvvinsterna (12 miljoner pund 1897); över 75 procent av statsinkomsterna kom i mitten av 1890-talet från utlanders. Från utlanders — till 80 procent engelsmän — framfördes av England understödda krav på medborgarrätt samt klagomål över den höga beskattningen. Boerna förklarade att ingen tvingade utlanders att stanna i landet, att de förtjänade kolossalt trots skatterna och att de, om de fick medborgarrätt, snabbt skulle göra slut på republiken.

Några siffror ur uppslagsbö-

Transvaal och dess grannländer vid tiden för Jamesons raid.

ken inte fick sluta fördrag utan den engelska regeringens medgivande. Men sedan väldiga guldfyndigheter upptäckts i Witwatersrand uppstod en motsättning inom Transvaal, som ledde till spänning mellan Eng-

land och Transvaal. Boerna fortsatte att leva sitt traditionella liv som storbönder med infödda arbetare i en ställning mellan stutare och slavar. Guldfyndet lockade dem inte; gruvorna ägdes och bearbetades av utlänningar (utlanders). Den republikanska styrelsen nöjde sig med att beskatta de väldiga gruvvinsterna (12 miljoner pund 1897); över 75 procent av statsinkomsterna kom i mitten av 1890-talet från utlanders. Från utlanders — till 80 procent engelsmän — framfördes av England understödda krav på medborgarrätt samt klagomål över den höga beskattningen. Boerna förklarade att ingen tvingade utlanders att stanna i landet, att de förtjänade kolossalt trots skatterna och att de, om de fick medborgarrätt, snabbt skulle göra slut på republiken.

inte; då det i tidningarna talades om raskonflikter menades konflikter mellan boer och utlanders. Huvudstaden Pretoria, tre mil norr om gruvfälten, hade 12 000 invånare; gruvstaden Johannesburg hade en befolkning på över 100 000 och dominerades helt av utlanders. Boerregeringen använde en stor del av statsinkomsterna för rustningar (en miljon pund 1897), särskilt för inköp av kanoner från Krupp och Creuzot. De skatter utlanders betalade gick alltså väsentligen till ett försvar som avsåg att skydda boerna mot utlanders. Utländers värdade till England ses löst, och svaret är ja. Den tredje aktoren var Joseph Tyskland och Frankrike.

Huvudaktörerna i dramat var idealiska, för sina roller. Transvaals mäktige president var Paul Krüger, en gammal bonde och jägare, som mottog besökare och deputationer på sin veranda, eftertänksamt röskande sin pipa och med en bibel, där han sade sig söka svaret på svåra frågor, inom räckhåll. Krügers bondskhet, i utseende, klädsel och uppträdan-

de, var så enorm att man stundom misstänkte skådespeleri, men utan tvivel kände han sig ärligt som representant för ett folk vars oskuldfulla primitivitet hotades av modernism, kapitalism och allsköns osedlighet; mer än någon annan lyckades han bibringa världen föreställningen om boerna som Geijerska odalmän. Cecil Rhodes, personifikationen av brittisk imperialism, innehade tre nyckelposter i striden. Han var grundare och främste delägare i det bolag som behärskade gruvdriften utanför Johannesburg (Consolidated Goldfields), han var ledare av Sydafrikanska bolaget och i denna egenskap Rhodesias erövrare och namngivare, han var sedan 1890 premiärminister i Kapkolonin. Rhodes var besatt av maktvilja, kryddad av framstegstro, en boy Scout med mystik. Han talade dag och natt om den anglosaxiska rasens plikt att erövra och förbättra världen, drömde om den tid då även planeter skulle kunna ockuperas och insättas i produktionen; med förbättring menade han att allt

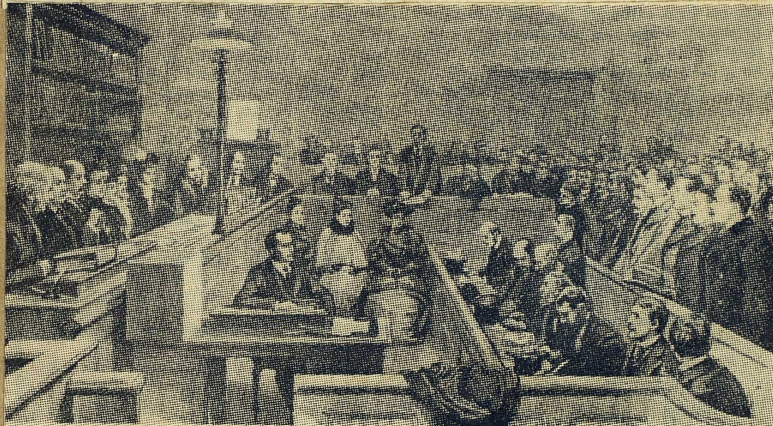
skulle gå snabbare och mera friktionsfritt; intellektuella och till och med sensuella intressen var honom främmande. Vid ett par och fyrtio år var Rhodes, plågad av fetma och hjärtklappning, med ett svullet och fläckigt ansikte, rädd för att dö innan han hunnit med allting, och hans iver att planera, över-tala och handla närmade sig explosionen och upplösningen. Fanns det en tredje huvudaktör? Det är det stora problemet i den sextiåriga historiska och politiska debatten kring Jamesons raid. Nu kan frågan ses löst, och svaret är ja. Den tredje aktoren var Joseph

Chamberlain, förut radikal liberal och minister under Gladstone, på sommaren 1895 vid nära sextio års ålder kolonialminister i Salisburys konservativa regering. I motsats till regeringschefen, som älskade en skeptisk översksamhet, var Chamberlain en hetsad man, passionerad och ärelysten, vid denna tid efter många diskussioner och många år utanför styrelsen "en gammal man som har bråttom". Chamberlain liknar de fruor som ruinerar sin man och Salisbury de män som ruineras av sin fru", sade den store Yeats far enligt Chestertons memoarer. Han blev imperialist med samma drift att ordna och rationalisera som gjort honom till borgmästare och stadsplanerare i Birmingham. Ingen kunde med större elegans och säkerhet ljuga och vilseleda än denne borgare, som alltför mycket blivit aristokrat, med monokel i ögat, orkidé i knapphålet, ungdomligt slät med en lätt touche av maskering, Dorian Gray på väg till porträttet. I de många uppgörelserna kring Jamesons raid firade han några av sitt livs största triumfer — avslöjandet har varit sextio år efteråt.

Under senhösten 1895 utförde Rhodes och hans närmaste män inom Sydafrikanska bolaget och gruvbolaget i Johannesburg en plan för krossandet av Krügers republik. Under ledning av en "reformkommitté" skulle utlanders i Johannesburg resa sig och överta styrelsen; tusentals

OCH BROTT

Jameson och hans officerare inför skranket vid Bow Street.

gevär insmugglades, och en halvt militär organisation upprättades. Samtidigt med upproret i Transvaal skulle, för att hjälpa de upproriska och säkra deras framgång, en trupp av poliser och frivilliga rycka in från Bechuanaland, där Sydafrikanska bolaget fått rätt att förvalta ett område vid Transvaals gräns. Ledningen av denna aktion anförtroddes åt doktor Leander Starr Jameson, tidigare praktiserande läkare, sedan Rhodes vän och mest hängivne adjutant. Under förövning av oroligheter bland de infödda samlades Jameson en styrka på omkring 500 man i och nära Pitsani, trettio mil från Johannesburg. För att rättfärdiga denna manöver sände några ledande utlanders i förväg ett brev till Jameson, med totalt fiktiva uppgifter om situationen i Johannesburg; här talades om en förestående kris, som "skulle prisge tusentals oöverbäpnade män, kvinnor och barn av vår ras åt kvibeväpnade boer". Detta brev daterades till den 28 december, dagen före det datum som fastställdes för revoltens. Vad som skulle göras efter segern hade man inte närmare bestämt. Englands guvernör i Kapkolonin och High Commissioner för Sydafrika, sir Hercules Robinson (senare lord Rosmead), förutsattes ingripa som medlare och rådgivare; sedan skulle i en eller annan ordning Transvaal införlivas med det brittiska Sydafrika.

Planerna var klara, men det blev efter hand lika klart att en resning i Johannesburg inte var tänkbar vid den avsedda tiden. Det låg något överkligt i tanken att man

plötsligt i ett lugnt land med blomstrande ekonomi skulle börja uppror i frihetens och rättvisans namn. Gruvarbetarna, som vid denna tid övervägande var vita och utlanders, visade ingen entusiasm; deras löner var goda, så goda att gruvägarna ofta klagade över utpressning från arbetarna likaväl som från Krüger. En revolt enbart av kapitalisterna och deras klientel — advokater, tidningsmän, ingenjörer och kontorister, restaurangfolk —

var orimlig; dels var gruppen för liten, dels är miljonärer dåliga revolutionärer. Från Johannesburg skickades brev på brev till Jameson med begäran om uppskjutande av hela saken.

Men Jameson stod fast. Rhodes hade inte beordrat honom att vänta. Han trodde att resningen skulle utbryta vid underrättelsen om raiden eller i varje fall då raiden nådde Johannesburg. Den 29 december red Jameson i spetsen för 500 ryttare över gränsen. Avmarschen var ståtlig. Sydafrikanska bolaget hade bjudit på 400 flaskor champagne, de flesta var lätt och åtskilliga svårt berusade, man sjöng "God save the Queen", och Jameson försäkrade att aktionen skedde med den brittiska regeringens goda minne. Deltagarna var unga män, många förutvarande engelska officerare, löner och ransoner var väl tilltagna, om fyra dar skulle man vara i Johannesburg som imperiets hjältar.

Fiasköt blev fullständigt — Krüger hade skaffat listor på de sammansvurna och förstärkt polisen; så snart uppgift om Jamesons infall kom företogs

masshaktningar i Johannesburg. Krüger, som inte ridit på många år, hade en häst sadlad i stallet och sov med ett laddat gevär vid sängen. Samtidigt mobiliserades boerkommandos, och efter två dagar var Jamesons trupp omringad. Som vanligt undvek boerna att anfalla; de lät Jameson fortsätta under ständiga skärmytslingar till dess han vid Doornkop, blott några mil från Johannesburg, lurats in i en omöjlig ställning och tvangs att kapitulera (2 januari 1896). Boerna hade inga förluster, Jameson räknade sjuttion stupade. Deltagarna i raiden sändes till England, där några av dem, bland dem Jameson, dömdes till korta frihetsstraff. De sammansvurna i Transvaal dömdes på platsen; straffen blev fåtaliga och lindriga, men Krüger fick i skilda former betydande summor från de rika ledarna till statskassan.

Chamberlain friade sig då och för lång tid framåt från ansvar genom att omedelbart efter meddelandet om Jamesons avmarsch fördöma raiden och framhäva dess rent "privata" natur. Rhodes beklagade också raiden, lika ärligt som Chamberlain — utan samtidig resning i Johannesburg var Jamesons aktion meningslös — men han uttalade sig först efter några dagar och fränsade sig inte ansvaret för planläggning och finansiering. Denna skillnad i attityd blev en av grundvalarna för de många debatterna och uppgörelserna under de följande åren.

Reaktionen i England var komplicerad. Självfallet tog pressen och politikerna avstånd från raiden, även om det stundom skedde i ordalag så behärs-

kade att de verkade ursäktande. En känsla av blamage mer än av dåligt samvete syns ha dominerat opinionen; många uttalanden ger intrycket att misslyckandet oroade mera än brottet. Rikets poeta laureatus Alfred Austin var sannolikt representativ för breda lager då han i en dikt, vars uselhet står i nivå med dess förljugenhet, ömsom beklagade, prisade och snyftade. I verserna, som be-tecknade nog publicerades i Times, finns influenser från utlanders falska brev till Jameson.

There are girls in the
gold-reef city,
There are mothers and
children too!

'And they cry, "Hurry up!
for pity!"
So what can a brave man do?
If even we win, they'll
blame us:
If we fail, they will howl
and hiss.
But there's many a man lives
famous
For daring a wrong like
this!

På kontinenten utbröt en ursinnig kampanj mot "det perfida Albion", och de glörfiering av boerna började som kulminerade under kriget fyra år senare. Delvis är förklaringen att England vid denna tid var mera isolerat än tidigare och senare; förhållandet till Frankrike var på grund av koloniala konflikter spånt, och relationerna till Tyskland var redan irriterade genom tyska flotttrustningar. Men indignationen mot England var utan tvivel på många håll äkta; övergrepp och bedrägeriet i konkurrensen om kolonierna var

inte sällsynta, men vid förhärskad och systematisk kriminalitet var man före kommunismen och fascismen inte van. Allmänt utgick kritikerna från att den sydafrikanska aktionen dirigerats av den engelska regeringen och att Chamberlain var lika skyldig som Rhodes.

Ojämförligt störst uppseende väckte det telegram som kejsar Vilhelm den 3 januari, dagen efter Jamesons kapitulation, sände president Krüger. Kejsaren lyckönskade boerna till att ha försvarat "landets självständighet" mot "fredsstörarna" utan att "kalla vänskapliga makter till hjälp". Här antydde alltså, trots 1881 års konvention, att Transvaal var en helt oberoende stat, och ett halvt

löfte gavs om tyskt understöd i liknande situationer. En större tjänst kunde kejsaren — som dock enligt Hammons redogörelse handlade i samförstånd med sina officiella rådgivare — inte ha gjort den engelska regeringen. Med tydlig lättmod vände sig den engelska pressen från ett ofta skenheligt mästrande av Rhodes och Jameson till våldsamma angrepp mot den tyske kejsaren, som vägat ingripa i Englands sydafrikanska affärer. Under de följande åren blev Krügertelegrammet ständigt en utgångspunkt för hets mot Tyskland och tillika ett värn för Chamberlain och de ledande imperialisterna. England måste hålla samman, anklagelserna i utlandet måste i rikets intresse tillbakavisas eller nedtygas, det blev parollen även inom den liberala oppositionens ledning. Därmed var en moralisk bas vunnen för den tystnadens konspiration som först under de senaste åren blivit uppdagad och klarlagd.

Vid rättegångarna i London mot ledarna av Jamesons raid och i Transvaal mot de sammansvurna i Johannesburg framkom mycket litet om revoltförsökets förhistoria; det gällde blott att fastslå vad de anklagade gjort. Därför ansågs en parlamentarisk undersökning behövlig, och för detta ändamål tillsatte det engelska underhuset en kommission som av väsentligen tekniska skäl började sitt arbete först i februari 1897. Kommissionen, som skulle "utreda ursprunget till och omständigheterna kring" raiden, bestod enligt praxis i dylika fall av parlamentariker, till antalet 15. Ordföranden var en tidigare konservativ minister. Till högermajoriteten i kommissionen hörde tre medlemmar av regeringen, bland dem Chamberlain, som genom invalet fick ett slags förhandsförsäkran om sin oskuld. Bland de liberala ledamöterna var några av partiets ledande män, främst Harcourt och Campbell-Bannerman. Kommissionens arbete bestod huvudsakligen av offentliga vittnesförhör; omkring hundra vittnen hördes, bland dem Chamberlain, Rhodes, medlemmar av Sydafrikanska bolagets styrelse och tjänstemän i kolonialdepartementet.

Från början var det något överklagt över denna undersökning, som energiskt genomförd kunde ha krossat den konservativa regeringen, blamerat åtskilliga av Englands ledande män och ställt engelsk politik i vanrykte inför världen. Typiskt är att vid kommissionens första offentliga sammanträde inträdde i salen prinsen av Wales, vän till flera av de närmast hotade kapitalisterna, ledsagad av hertigen av Abercorn, en tv Sydafrikanska

bolagets många aristokratiska styrelseledamöter, och lord Selborne, understatssekreterare i kolonialdepartementet. Förhören var delvis ingående, och ibland ställdes frågor — särskilt av den liberala frifräsaren Labouchere — som snuddade vid de bakomliggande realiteterna. Men i det hela undvek man att närmare komma in på frågan om de engelska myndigheternas delaktighet. Man godtog påståendet att ett antal viktiga telegram mellan London och Kapstaden kommit bort. Chamberlain behandlades med stor respekt och besvarade — liksom i tidigare och senare parlamentsdebatter — närgångna frågor med en överlägsen säkerhet, som kom alla misstankar att framstå som oförskämda eller gemena. Han bortförklarade vilseleddet och ljög så obesvärat att man hos honom anar samma halvt patologiska känsla av inre oför-

vitlighet som mindre märkliga brottslingar ofta lyckas prestera i liknande situationer. Jämte Chamberlain var det skickligaste vittnet i denna genre miss Flora Shaw (senare gift med lord Lugard), en av Times främsta medarbetare och in kallad för att höras om påstådda förbindelser mellan Times och revoltmännen. Kommissionen och åhörarna tycktes enligt viktorsiansk tradition utgå från att "en kronans minister" och "en dam" inte kunde ljuga.

Den 13 juli 1897 avgav kommissionen sin rapport. Raiden fördömdes, Rhodes klandrades för sin aktiva medverkan till raiden och till sammansvärjningen i Johannesburg. Men det officiella England frikändes. "Varken statssekreteraren för kolonierna eller någon av tjänstemännen i kolonialdepartementet hade mottagit några meddelanden som kunde ha gjort dem eller någon av dem, medvetna om stämplingarna under det de pågick", heter det i betänkandet. Det var ett värdigt, man kan säga, nödvändigt ackompanjemang till det samtidiga diamantjubileet, då den brittiska imperialismen blommade i hyllningar för drottningen, fester för premiärministern och furstar från besittningarna, flottparader vid Spithead och Kiplings "Recessional".

I regel godtog den engelska pressen kommissionens frikännande utslag. Några tidningar gjorde dock ironiska anmärkningar, och privat uttalade åtskilliga politiker att utredningen tydligen avsett att rentvå, inte att klarlägga. Särskilt i den franska pressen angreps undersökningen som ett genomfört bedrägeri; Le Temps skrev att den betecknade "en triumf för statsmannen från Birmingham, men tillika det brittiska samvetets abdikation".

Jameson rider ut från Pitsani. Ur The Illustrated London News

Fem dagar senare, tillfångatagen av boerna
Ur Le Petit Journal.

Under de följande åren, med den engelska imperialismens kulmination i Sudankriget och boerkriget och utformningen av en ny maktkonstellation i Europa, blev problemet om Jamesons raid inaktuellt, även om det någon gång fördes på tal av förbittrade idealister i underhuset och anglofober utanför England.

Vid genomgång av ett antal

historiska handböcker från tiden omkring 1920—1950 blir mitt intryck att man i allmänhet gav Chamberlain och de engelska myndigheterna "the benefit of the doubt" i denna affär; det ansågs möjligt, men inte säkert, och ofta inte ens sannolikt, att det officiella England var medskyldigt. Den välvilliga tolkningen stärktes i hög grad av Garvins i början av 1930-talet utgivna Chamber-

lainbiografi, som genom att framdrå några för Chamberlain besvärande aktstycken (ibland i stympat skick) och samtidigt energiskt förklara dem till hans fördel verkade som ett frikännande efter noggrann och hederlig prövning.

Efter andra världskriget har nya och avgörande undersökningar kommit. I den stora och, vad särskilt de senare delarna angår, märkligt öppna redogörelsen för Times historia

förekommer uppgifter som pekar på att både kolonialministern och tidningen var mera invecklade i förberedelserna till raiden än som tidigare erkänts. År 1951 publicerade sydafrikanskan Jean van der Poel — på grundval främst av de anteckningar som sir Hercules Robinsons sekreterare sir Graham Bower efterlämnat — ett laddat, välskrivet och passionerat arbete ("The Jameson raid"), som visade att Chamberlain, Robinson och andra engelska politiker och ämbetsmän varit starkt engagerade i affären. I år har en annan kvinnlig forskare, Elizabeth Pakenham (gift med före labourministern lord Pakenham) i ett likaså väldokumenterat och på nytt material grundat arbete i stort sett bekräftat van der Poels slutsatser, under avståndstagande från några av den sydafrikanska historikerns mera extrema påståenden och misstankar ("Jameson's raid"). I den del av "Cambridge History of the British Empire" som utkom i höstas godtages i det väsentliga den "nya" uppfattningen. Det fastslås att Chamberlain var skyldig, att han "önskade att upproret skulle komma till stånd för att England skulle få tillfälle att ingripa", att han var inblandad i förberedelserna både till Jamesons raid och den tilltänkta revolten i Johannesburg, att 1897 års parlamentskommission bidrog till "den tystnadens sammansvärjning" som präglade behandlingen av raidens förhistoria.

Endast på ett par punkter kan jag ingå på det rika, komplicerade och sensationella material som de nämnda historikerna dragit fram. Detta material visar att kolonialministern, den brittiske representanten i Sydafrika Robinson och ledande personer inom Times var insatta i upprorsplanerna och sympatiserade med dem. Chamberlain underrättades på ett tidigt stadium om vad som förbereddes och deltog aktivt i förberedelserna; han uppmanade upprorsmännen att raska på, begärde besked om avsikten var anslutning till England, medverkade till att Sydafrikanska bolaget fick koncessioner som möjliggjorde Jamesons place-

ring intill Transvaals gräns. Men Chamberlain var ärlig i sin förskräckelse över raiden, då den väl kom till stånd, förskräckt med tanke på att den utan revolt i Johannesburg måste misslyckas och att den därför kunde ha ödesdigra konsekvenser för honom själv, regeringen och England. Robinson var lika inne i saken och hade lovat att efter upproret resa till Transvaal för att "medla". Times, liksom kanske många andra icke avslöjade institutioner och personer, deltog intimt i planeringen. De agerande inom tidningen var främst verkställande direktören Moberley Bell och miss Flora Shaw, medan chefredaktören Butkle hölls utanför. Ett gott exempel på aktiv journalistik är Bells budskap till Rhodes genom en medarbetare: "Jag önskar betona för Rhodes att vi hoppas att det nya bolaget inte börjar affärerna på en lördag, P. S. På grund av söndagstidningarna." Bell ville hindra upprorets utbrott på en lördag, eftersom Times inte kommer ut på söndagen.

För att bevara hemligheten använde deltagarna, som i det citerade exemplet, i regel chiffer vid telegraferingen ("Brev skriver jag inte", förklarade Rhodes inför 1897 års kommission). Chamberlains meddelanden skedde sällan direkt till Rhodes eller andra ledare i Sydafrika, utan avgavs muntligen till representanter för Sydafrikanska bolaget. Ett slags alibi skaffade man sig i vissa fall — särskilt gällde detta Robinson — genom att i förtroliga samtal säga "det här anser jag mig känna till privat men inte officiellt". Denna reservation ansågs göra det berättigat eller till och med moraliskt nödvändigt att sedan inför offentligheten förneka kunskap om saken.

Inför den parlamentariska utredningen 1897 uppstod en annan konspiration. Chamberlain och Rhodes var medbrottslingar men inte vänner; Chamberlain ansåg det nödvändigt att Rhodes blev officiellt klandrad och var rädd för att Rhodes skulle hämnas genom att tala om sanningen. Enligt såväl van der Poel som Pakenham klarade man saken genom en tyst uppgörelse; Chamberlain lovade att förnya koncessionen för Sydafrikanska bolaget, Rhodes lovade att inte skvallra och att hålla de mest komprometterande telegrammen borta från insyn. (Innan man kom överens om detta var Chamberlain enligt van der Poels åsikt rent av betänkt på att börja krig mot Transvaal för att dölja sitt brott.) I själva verket såg Rhodes till att telegrammen undansköffades. En del av dem har sedermera påträffats (så bland Chamberlains

papper), en del har sannolikt förstörts och kan endast genom andra källor delvis rekonstrueras.

De återopade författarna är ense om att 1897 års parlamentskommission, eller åtminstone många av dess medlemmar, måste ha anat hur saken låg till och medvetet ha undvikit att blottlägga sanningen. Varför gjorde de detta, varför sökte inte liberalerna i stället att förtjäna politiskt på affären? Många motiv har diskuterats. Kanske var de liberala ledarna rädda för, eller rent av säkra på, att deras egen regering — före juni 1895 — gjort tvivelaktiga utfästelser eller fört oroande förhandlingar. Detta är dock föga sannolikt, eftersom den avgångne premiär- och utrikesministern Rosebery, som i motsats till Salisbury var ytterst aktiv i kolonialpolitiken, uttalade sig starkt klandrande om kommissionens rapport. En annan förklaring är att man från partisympunkt ansåg en aktion riskabel; det var inte behagligt att möta de engelska väljarna som Krügers och Kaisers vänner och imperiets fiender. Måhända var det viktigaste motivet helt enkelt samma slags patriotism som kom många fransmän att ta lögnens eller tystnadens parti i den samtida Dreyfusaffären: man fruktade och avskydde möjligheten av avslöjanden som skulle dras över England, öka fiendeligheten på kontinenten och kanske rent av — som det i

Forts på sid fem

båda fallen viskades om — göra ett storkrig oundvikligt.

Många spekulationer har — inte minst i de senaste arbetena — gjorts om Jamesonraidens betydelse för den följande utvecklingen. Det har sagts att raiden genom att försämma de tysk-engelska relationerna var en av milstolparna på vägen till första världskriget. Det har också sagts att den ledde till boerkriget; om inte raiden skärpt motsättningarna och om inte kejsar Vilhelm genom sitt telegram givit boerna förhoppningar om hjälp utifrån, skulle en fredlig uppgörelse i Sydafrika ha varit trolig. Så allmänna föreställningar om raidens konsekvenser är det knappast lönt att diskutera. Säkert är att Jamesons raid och den brittiska hållningen efter raiden bidragit och fortfarande bidrar till spänningen mellan de två stora vita folkgrupperna i Sydafrika.